Jeffrey Sachs: 'We willen de crisis niet begrijpen'

Bijgedragen door Alec Boswijk
donderdag 08 januari 2009

Jeffrey Sachs, volgens sommigen de belangrijkste econoom ter wereld, is best benauwd. Hij brengt de financiële crisis in verband met natuurrampen, gestegen voedselprijzen en overbevolking. We zijn kortzichtig, kleingeestig en navelstaarderig.

Jeffrey Sachs, econoom, staat wereldwijd bekend als eeuwige optimist. Hij beweert dat het mogelijk is extreme armoede binnen twintig jaar uit te roeien. Hij ziet een manier om malaria, aids en tuberculose te bestrijden. En als we meer filmsterren zouden inzetten bij wijze van minstrelen die van dorp tot dorp, of van land tot land, de blijde boodschap verkondigen, kunnen we de problemen rond overbevolking ook aan.

Maar nu, met een hevige kredietcrisis die afgelopen week officieel overging in recessie voor de grootste economie ter wereld, de Amerikaanse, en een al langer uitdijende wereldwijde economische neergang, is zijn toon onverwachts somber. Zoals we nu leven, kunnen we niet blijven doorgaan. Kortzichtig. Kleingeestig. Navelstaarderig. Nationalistisch.

Het gesprek met Sachs was nog zo bedoeld om eens te kijken naar oplossingen voor de huidige economische problemen die inmiddels nagenoeg elke wereldburger raken. Sachs werd door The New York Times waarschijnlijk de belangrijkste econoom ter wereld genoemd, en staat erom bekend als geen ander zowel machthebbers als het grote publiek van praktische antwoorden op economische vraagstukken te voorzien. Enerzijds is de hoogleraar aan de vooraanstaande New Yorkse Columbia University speciaal adviseur van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties en heeft hij tientallen regeringen zijn mening gegeven, anderzijds is hij maatje van filmster Angelina Jolie en rockster Bono, en schrijft hij bestsellers in begrijpelijke taal.

Evenzo tweeslachtig is zijn werkkamer aan de universiteit ingericht. In zijn boekenkast mappen met het opschrift tuberculosis naast zijn eigen werken, in de meest uiteenlopende talen. The end of poverty, staat er, met de Portugese vertaling O fim da pobreza uit 2006 ernaast. Verderop Common Wealth van afgelopen zomer, met de vertalingen Wohlstand für viele en Welvaart voor de wereld ertegenaan.

Bij wijze van contrast op de inhoud is van een andere muur een collage van fotos van Bekende Wereldburgers gemaakt. Sachs in omhelzing met zanger Bono, Sachs met president Clinton (To Jeff, in appreciation...), Sachs met de vorige paus (twee keer), Sachs met zangeres Shakira.

Waar andere economen dezer dagen vaststellen dat de financiële crisis van banken en beurzen overslaat op burgers, gaat Sachs een stap verder. Hij denkt dat de huidige problemen direct verband houden met andersoortige crises zoals de recente stijging van voedselprijzen, het tekort aan energiebronnen en natuurrampen.

Hoe is de kredietcrisis verbonden met, bijvoorbeeld, een tsunami?

De wereld waarin we leven is druk, en we zijn onderling op alle mogelijke manieren met elkaar verbonden. We struikelen onophoudelijk over onszelf en onze relaties met elkaar. Akkoord, de huidige financiële crisis heeft haar oorsprong in financieel politiek beleid en beleid van banken. Maar de diepte van deze crisis is ook verbonden met de scherpe stijging van energieprijzen van 2005 tot 2008. Daardoor werden huishoudinkomens afgeknepen en steeg het aantal wanbetalingen op hypotheekaflossingen. Dus bij elke crisis, zoals die van nu, of bij voedselcrises in de afgelopen jaren, zijn er meerdere factoren tegelijk in het spel. Financiën. Energieschaarste. Klimaatschokken die de voedselproductie raken. En nu wereldwijde politiek. Ze hebben gemeen dat we niet vooruitkijken. En opnieuw willen we de huidige crisis niet begrijpen, zeker niet in mijn land.

U adviseert Barack Obama. Wat raadt u hem aan nu te doen?

Onze tactiek veranderen. We moeten beginnen met een wereldwijde, generatielange reeks van ingrepen. Een beetje ongebruikelijk misschien, maar niet onmogelijk.

Ik wil eens niet horen: we hebben een hoge werkloosheid, en daar gaan we nu iets aan doen. Eerst moeten we consensus over de grote themas krijgen.

Eerst de langetermijnproblemen aanpakken, dan pas naar de korte termijn kijken?

Ik wil wel wat kortetermijnmaatregelen nemen, maar ik wil vooral veel horen over waar we heengaan, wat we zouden moeten doen. Ik zou de president van Amerika samen met collegas van over de hele wereld willen horen zeggen dat we klimaatverandering, schaarste aan water en armoede tegelijkertijd gaan aanpakken. Ik wil niet dat Amerika en Europa elk hun eigen ingrepen afkondigen. Ik wil niet dat we het hele financiële systeem proberen te veranderen door alleen maar een setje bankvoorschriften af te kondigen, zoals ze bij de G20 een paar weken geleden deden. Dat was een enorme tijdsverspilling. Waar hadden ze het over? Technische regels voor toezicht op banken.

Toch zegt u ook, opgegroeid in Detroit met al zijn autofabrieken, dat we zo snel mogelijk de autosector moeten redden.

De autobranche staat op de rand van een bankroet. Hier komen de financiële schokken, het inzakken van autoverkopen en het verkopen van de verkeerde autos bij elkaar. Deze bedrijven verkopen gigantische SUVs in plaats van energiezuinige autos. Dat maakt deel uit van de Amerikaanse houding die voorschrijft dat we ons geen zorgen hoeven te maken over energie, dat we ons geen zorgen hoeven te maken over het klimaat. Helemaal fout natuurlijk. Plots bevinden we ons in een extreem diepe crisis, door dit soort ideeën. Amerikanen geven de autobedrijven nu de schuld, maar dat is ongepast. Dit is een politieke kwestie, en een kwestie van de samenleving als geheel.

Autobezitters zijn hier medeschuldig aan?

Natuurlijk.

Het is een attitudeprobleem.

Zeker. We negeren de ernst van de situatie. Opnieuw dus een verband: we hebben niet nagedacht over de toekomst, over risicos, over de samenhang van klimaat, energie, veiligheid, economie. Ook al heeft elk van die problemen zijn eigen logica, dat ze aan elkaar verbonden zijn is net zo logisch.

Eigenlijk beschrijft u gewoon de menselijke basishouding. Economisch gezien maken we ons eerst druk om het nu. Hoe overleef ik vandaag?

We kunnen dit soort problemen daarom niet aan de menselijke natuur overlaten. Dit moeten politieke vraagstukken zijn. Maar politici hebben het er niet over.

Sachs vindt dat de overheid vooral tekortschiet in het bespreekbaar maken van problemen. Tot op de dag van vandaag hebben we geen serieus gesprek over ons fiscaal beleid. In de VS is men allergisch voor belastingen. We willen er niet over praten. Het enige wat we willen is belastingen verlagen. Maar tegelijkertijd is onze overheid door de vergrijzing, door de toenemende ziektekosten, door de prijs van alle financiële noodgrepen en door de belastingverlagingen uit het verleden gigantische bedragen aan het lenen. En dat wordt nu alleen maar erger.

Hoe slecht gaat het dan?

Het is schokkend te zien hoe we hier onze successen vergooien en in zon kort tijdsbestek in een almaar diepere crisis belanden. Met name de politieke crisis is ongelooflijk ernstig. Ik hoop dat onze nieuwe regering daar wat van zal oplossen, maar ben daarvan nog niet overtuigd.

Ik denk dat we een prachtige en indrukwekkende man hebben gekozen als president, maar de verkiezingscampagne was geen tot lering strekkende bedoening. Het ging niet over serieuze kwesties. Ook in de campagne is niet op een eerlijke manier uitgelegd hoe Amerika ervoor staat, laat staan dat het publiek erop is voorbereid wat ons te wachten staat. Vooral door de economische crisis zullen de overheidsuitgaven enorm toenemen - zonder dat daar belastingverhogingen tegenover staan. Sterker nog: de belastingen worden verlaagd. We wachten nog steeds, ík wacht nog steeds, op het moment dat Amerikanen gevraagd wordt iets te doen.

Zoals?

Zoals belastingverhogingen om begrotingstekorten aan te vullen.

Ze zouden in opstand komen.

Weet je, Obama zei tijdens de campagne dat hij de belastingen zou verhogen voor huishoudens die meer dan een kwart miljoen dollar verdienen. Je zou niet denken dat dit politiek gezien buitengewoon controversieel is. In de praktijk bleek echter dat de Democraten er nogal kwetsbaar door werden. Gewoon, door het concept. Zelfs een belastingverhoging voor een klein deel van de inwoners - de rijken - is politiek gezien erg riskant.

Een van de eerste dingen die Obamas economische team nu opwerpt is dat deze verhoging misschien uitgesteld wordt. Dat zie ik als een politiek symptoom. Dit land kan maar niet begrijpen dat hier zowel enorme welvaart als forse armoede is. Dat de rijken meer moeten doen. Dat belastingen geen afbraak betekenen, maar een geciviliseerde aanpak van een

sociaal probleem, zeker in een economische recessie. Dat begrijpen wij maar niet. Nogal alarmerend.

De redenatie is dat op dit moment het vertrouwen in de economie herwonnen moet worden, dat de angst weggenomen moet worden.

Nou, ik word er alleen maar bang van. We zijn zo slecht in het begrijpen van wat er aan de hand is, in het ondoorzichtige begrijpelijk maken. En we zijn zo slecht in het reageren op de problemen. Daarom vrees ik voor onze samenleving. Houdt die stand, of niet?

Of niet? Wat is het gevaar?

Toenemende instabiliteit. Een niet functionerende maatschappij. Mensen zijn ongelooflijk opgelucht, ik net zo goed, dat George Bush het Witte Huis verlaat. Hij was misschien wel onze slechtste president ooit. En ja, er is veel hoop gevestigd op Obama. Maar we hebben nauwelijks consensus in dit land.

Landen verliezen hun macht als ze gedesorganiseerd raken en van het ene voorval naar het andere strompelen. En ik ben er nog niet van overtuigd dat we een voor iedereen bevredigende richting opgaan.

De Amerikaanse samenleving kent nogal wat heikele trekjes. De arrogantie tegenover de wereld, het gebrek aan vooruitkijken, de afkeer van belastingen. Dat betekent dat de overheid op een fundamentele wijze onverantwoordelijk bezig is. En dan heb ik het nog niet eens over de grootste kloof in moderne tijden tussen arm en rijk in dit land - zonder dat we daarover praten. Het woord armoede is niet één keer genoemd in de drie grote presidentiële debatten. Dat laat zien hoe we in dit land praten over de kwesties die ertoe doen. Daar ben ik best benauwd over. Deze financiële crisis, al deze crises laten zien dat er diepere zwakheden zijn. En opnieuw worden ze niet aangepakt.

Elk deel van de wereld wordt geraakt door de huidige crisis, zegt Sachs, en hij vindt het ironisch dat de armste burgers eens minder de klos zijn dan bewoners van rijkere landen. Zij zijn hun baan niet kwijt, hun huis niet, hun pensioen evenmin en ze hebben ook al geen aandelen Citibank. De financiële kant lijkt hun probleem niet te zijn. Toch zijn de prijzen van hun grondstoffen, die op de wereldmarkten verkocht worden, fors gedaald. En de bereidheid in de arme landen te investeren is ook afgenomen. Verder zullen Afrikanen uit Europa dit jaar veel minder geld terugsturen naar familieleden dan in het verleden. Er zijn dus nogal wat kanalen waardoor deze schokken de armen raken.

Al decennialang horen wetenschappers als u van overheden dat er onvoldoende budget is om problemen in de arme landen aan te pakken. De financiële crisis maakt duidelijk dat er plotseling toch miljarden beschikbaar gemaakt kunnen worden.

In Amerika denkt eigenlijk niemand aan ontwikkelingslanden. Er is geen politieke wil om dit probleem op te lossen. Dus nu ik zie dat het geld met tientallen miljarden de deur uitvliegt, verwacht ik de komende dagen te horen dat ons ontwikkelingsbudget gelijk gehouden wordt of zelfs verkleind.

Is dat niet frustrerend voor u?

Als dat gebeurt vlieg ik uit pure frustratie tegen de muren van dit kantoor. Ik ben dan wanhopig, geschokt, geïrriteerd. Je merkt: ik ben mezelf al schrap aan het zetten voor als het nieuws komt.

De ironie aan deze gigantische ingrepen is dat je er makkelijk tien miljard dollar voor heel arme mensen aan zou kunnen toevoegen, niemand die dat zou merken. Voor het eerst kan er dan een lachje af. Het gebeurt alleen niet.

U heeft wat van een roepende in de woestijn.

Als ik alleen maar aan het roepen was, zou dat nogal meelijwekkend zijn. Maar ik lever ook praktische oplossingen. Ik combineer elke huilbui in de woestijn met een concrete maatregel. Ik ben immers geen poëet of filosoof, ik ben een pragmatisch econoom. Daarom zou ik graag zien dat dit keer de veranderingen eens kwamen voordat de crisis zich nog verder uitbreidt.

U gelooft in star power. Wie van uw fotomuur kan helpen de kredietcrisis aan te pakken?

We hopen dat Obama een grote ster zal zijn, hij is zeker een gigantische beroemdheid, en met reden.

Maar Obama is geen Angelina Jolie.

Voor onze huidige problemen hebben we in eerste instantie politiek leiderschap nodig. Maar daarnaast ook maatschappelijke leiders, en leiders in de kunst. Op een technisch niveau kunnen we deze economische problemen met technische maatregelen oplossen, maar voor de maatschappelijke crisis schieten economische ingrepen tekort. Dan vallen we terug in een volgende crisis. Als we een meer alomvattende aanpak kiezen, krijgen we de geest weer,

verbetert de stemming, nemen investeringen toe en kan de wereld een gigantische zucht van verlichting slaken. Volgens mij kunnen beroemdheden daarin een flinke rol spelen, naast de politieke sterren.

Hoe ziet u dat voor zich: een filmster of zangeres die zich uitspreekt voor het concept van belastingen?

Er is zeker een rol voor iemand als Angelina. Er is een rol voor het kweken van begrip, voor voorlichting - altijd een gecompliceerde kwestie. Lees handboeken over vrije markten, en daar hoeven mensen het nooit met elkaar eens te zijn. Het enige wat ze moeten doen is met hun inkomsten de markt op gaan, consumeren, maakt niet uit of ze hun buurman mogen. Zo werkt de anonieme markteconomie - op papier. Zo technisch zien economen de maatschappij soms, en dat is volgens mij helemaal verkeerd. Waar we echt en wereldwijd door geraakt worden - armoede, voedsel, overbevolking - zijn problemen die mensen onder ogen zullen moeten zien. Maar hoe kom je tot overeenstemming over oplossingen van die problemen met je buurman, met andere landen?

De wereld is een lawaaierige plek. Er zijn nogal wat ongelijksoortige en elkaar tegensprekende stemmen en de meeste mensen kunnen niet één levende wetenschapper noemen, laat staan dat ze weten wat deze mensen denken. Dus als er mensen zijn met een grote stem, een groot bereik, naar wie geluisterd wordt, al is het voor hun arts of hun smarts, dan zeg ik: absoluut. Doen.

We moeten beginnen met een wereldwijde, generatielange reeks van ingrepen De G20 die alleen een setje bankvoorschriften afkondigde was enorme tijdsverspilling Geboren in het Amerikaanse Detroit. Studeerde economie aan Harvard. Werd daar als 29-jarige aangesteld als hoogleraar, een van de jongsten ooit. Sinds 2002 hoogleraar aan Columbia University in New York, aan die instelling ook directeur van het Earth Institute. Adviseerde talloze regeringen in Latijns-Amerika en Oost-Europa, waaronder de Sovjet-Unie na de val van de Muur. Hielp landen met de overgang van communisme naar markteconomie. Aangesteld door VN-secretaris-generaal Kofi Annan als speciaal adviseur, is dat nu nog voor Annans opvolger Ban Ki-moon. Weigerde in te gaan op verzoek van aanhangers zich kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen, is nu onbezoldigd adviseur van Obamas transitieteam. Tijdschrift Time noemde hem herhaaldelijk een van de honderd meest invloedrijke mensen ooit en The New York Times omschreef hem eerder als waarschijnlijk de belangrijkste econoom ter wereld. Getrouwd met kinderarts Sonia Ehrlich Sachs. Drie kinderen.

Foto-onderschrift: De wereld waarin we leven is druk, we struikelen onophoudelijk over onszelf en onze relaties met elkaar
Trefwoord: Internationale economie
Persoon: Jeffrey Sachs